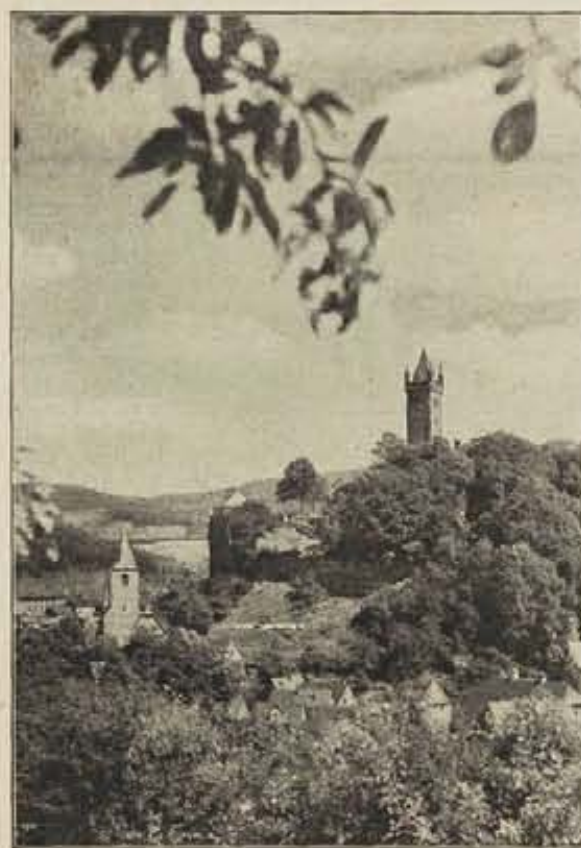

Hoe de burcht en de stad er uitzagen in den tijd, dat Dillenburg de woonplaats was van den Prins, weten wij uit een fraaie teekening van het jaar 1575. Die toont ons het schilderachtige silhouet van torens en tranen van burcht en stad.

De burcht, zooals deze op de gravure van Hooenberg voorkomt, dankt zijn grootheid aan graaf Willem den Rijken. In 1535 werd begonnen met den bouw van den machtigen muur, die het kasteel omtuinde. Toen was de Dillenburg een ruime, groote burcht. Begin 17de eeuw bevatte zij 77 grootere en kleinere kamers, met 156 bedden, waarbij 7 heerenbedden. In dat ruime kasteel heeft de Prins zijn jeugd doorgebracht. Afleiding was er voor de kinderen in overvloed. Behalve een talrijke hofhouding en bediendenstoet, was er de bezetting van het sterke hooge huis. Voorts allerlei dieren; zoo kreeg de jonge Willem in 1539 een meerkat (een soort halfaap); groote kalkoense hansen liepen rond; in de stallen stonden talrijke paarden en honden waren er, om ter jacht te gaan. Al was het leven er eenvoudig, toch was het kasteel prachtig ingericht met kostbare meubelen en tapijten.¹⁾

DILLENBURG.

Boven alles verrijst de Wilhelmstoren.

Het kasteel Dillenburg is de woonplaats van den Prins geweest tot 1544. Later is hij er eenige malen gekomen voor familieaangelegenheden. Na zijn vlucht uit de Nederlanden werd de Dillenburg het middelpunt van hoogst belangrijke staatkundige handelingen; daar heeft de Prins de plannen voor den veldtocht van 1568 voorbereid. Toen deze mislukte, is hij vermoed op den Dillenburg weergekeerd. Eerst na het bericht van de inneming van Den Briel heeft hij het ouderlijke kasteel verlaten. Zijn laatste brief uit Dillenburg is van 28 Juli 1572, gericht aan den keizer. Den volgenden dag verliet de Prins — en de burcht zijner ouders heeft hij niet weergezien; zijn levenstaak was verder in Holland. Het bestuur over Dillenburg kwam na den dood van Willem den Rijken aan Jan den Ouden, wiens voortreffelijk bestuur voor het land ten zegen is geweest. In Dillenburg is ook nu nog de herinnering aan dien tijd.

Dit kasteel Dillenburg, waarin Willem van Oranje en Jan den Ouden hun gaven van verstand en hart, hun vermogen hebben gewijd aan de zaak der Nederlanden — deze burcht is er niet meer.

In den Zevenjarigen Oorlog hadden Hannoverse troepen het bezet en een Fransche loger-afdeeling trok op om het tot overgave te dwingen. Doch de sterke muren hielden stand tegen de beschieting. Vermoedelijk zou de burcht den aanval

hebben verduurd, ware het niet, dat de Franschen besloten hadden tot elken prijs het kasteel te overnemen en daartoe gebruik te maken van gloeiende kogels. Ongelukkigerwijze werd daarbij een hooischoor aan de buitenzijde van de slotgebouwen in brand geschoten en weldra greep het vuur het droge hout van het slot. De burcht ging in de vlammen op en alles wat geborgen was in de kelders en gewelven werd geplunderd. De Dillenburgers hadden een vrees, dat opnieuw een vijand zou komen. Daarom verzochten zij aan Prins Willem V om slooping van wallen en muren. Aan dat verzoek heeft onze Stadhouder (zooals wij boven reeds verhaalden) gevolg gegeven.

Zoodoende is er van het Dillenburg uit de dagen van Willem van Oranje weinig meer overgebleven. Doch wie er toeft onder de oude linde, of, gezeten onder het zware geboomte achter het stedelijke kurhaus het heerlijk uitzicht geniet over het Dilldal en de stad, met den ouden slotheuvel en den Wilhelmstoren²⁾ — die zal zich gaarne verdiepen in historische herinneringen. Hij zal op de plaats van het oude kasteel daar vertoeven, waar Willem van Oranje de zonnige jeugdijaren heeft gekend, die voorafgingen aan het leven van grootsche toewijding. En onder de linde zal hij terugdenken aan het uur, dat de gezanten uit de Nederlanden den Prins om hulp hebben gevraagd voor het bedrukte volk, wiens leidman hij is geworden.

G.

v. D.

¹⁾ Mr E. J. Thomassen & Thuessink van der Hoop van Slochteren. De Prins en Dillenburg. (Gedenkboek blz. 171.)

²⁾ Prof. Dr F. J. L. Krämer. Historische herinneringen in Oud-Nassau. (Onze Eeuw, Mei 1912, blz. 234.)

³⁾ Kupfrian. Dillenburg.

Een huldiging van tijdgenooten.

De grootsche viering van de Oranje-herdenking, die deze week in de Princesstad heeft plaats gehad, brengt in herinnering een hulde-betooging, die in zijn eigen tijd aan den Prins is gebracht door de burgers van Gent.

Na zijn jeugdtijd aan het Brusselsche hof heeft de Prins niet vele feestelijke dagen meer gekend: zorgen en zwaarigheden wierpen later bijna altijd hun zwarte schaduwen over zijn levensweg. Maar in de Decembermaand van 1579 is hij het gevierde middelpunt geweest van een feestelijkheid, die de Gentenaren hem bereidden bij gelegenheid van zijn komst in hun stad.

Het was in den tijd van 'sPrinsen grootste politieke actie.

Sedert het najaar van 1576, toen de Pacificatie van Gent den Prins gemaakt had tot de centrale figuur van de beweging in de Zuidelijke Nederlanden, werden door de Katholieke edelen pogingen gedaan, om zijn groeienden invloed tegen te gaan. Wel stonden ook zij wantrouwend tegenover Don Juan, den Spaanschen landvoogd, maar evenzeer ontruste hen de toenemende populariteit van den Calvinistischen Prins van Oranje. Terwijl deze in nauw contact stond met de Brusselsche burgerij en door hun leiders, de z.g. Achtien tot ruwaard van Brabant werd benoemd, zochten de Katholieke grooten verband met aartshertog Matthias van Oostenrijk en probeerden ze in Vlaanderen diens verkiezing tot landvoogd door te zetten. De hertog van Aerschot, gouverneur van Vlaanderen, was te dien einde naar Gent gereisd.

Werkelijk gelukte het hem, Matthias door de Staten van Vlaanderen te doen erkennen. Maar tegen deze geste keerde zich het volk van Gent. Onder leiding van Hembyze, den heer van Rijkhove (= François van Kéthulle), Megem, Heiman, Haweel e.a. verhoef zich een felle oppositie, die herstel van de indertijd verbeurd-verklaarde privilegiën eischte en invloed van de burgerij op het stadsbestuur. De weigering van Aerschot en de

Staten deed de ontevredenheid groeien en verwekte een sentiment van opstandigheid.

Onder deze situatie ging Rijnovo naar den Prins die te Antwerpen vertoefde, om zijn advies in te winnen. Rijnovo wilde een volksbeweging uitlokken de tegenstanders gevangen nemen en den Prins de leiding over de stad toevertrouwen. De geschiedschrijver Van Meteren vertelt uitvoerig het verloop van die onderhandelingen¹⁾. Hij geeft de dool Blok²⁾ e.a. gesteunde voorstelling, dat de Prins officieel met Rijnoves plannen zich niet wilde inlaten, maar door middel van Marnix hem deed verstaan, dat een poging in die richting te wagen zou zijn. Hoe het zij, Rijnove tastte door en wist in den nacht van 28 Oct. 1577 de stad Gent in oproer te brengen, Aerschot en vele anderen in arrest te stellen — onder hen ook de bewerkers van Matthias' verkiezing — en zich, in afwachting van 'sPrinsen komst, tot leider te doen uitroepen. Het duurde, door allerlei politieke oorzaak, lang eer de Prins zich naar Gent kon begeven. Eenerzijds geneigd de Gentenaren te steunen, wilde hij aan den anderen kant zijn politieke bemoeiingen niet in gevaar brengen, door zich in een opstandige actie te mengen en zoo bleef hij tot het einde van 1577 te Brussel (of Antwerpen), stuur gevend aan de verhoudingen, die door Matthias' komst (in Oct. 1577) nog meer verward waren geworden.

Eerst tegen het einde van December kon de Prins naar Gent gaan en het is die „incomste" op den 29 Dec. 1577, die de feestelijkheid is, welke ik boven bedoelde.

Met groot enthousiasme werd de Prins binnengehaald. Een luisterrijke stoet haalde hem ter Dompoort in en langs den weg, dien hij door de stad te volgen had, werd hij overal spontaan toegeluicht. Op verschillende plaatsen waren openluchttheaters opgesteld, waar symbolische voorstellingen werden gegeven, die den Prins huldigden als den Machabeer, den bevrijder en verlosser, redevoeringen werden gehouden, „welcomst"-dichten geciteerd — 'twas een feestelijkheid, die Van Meteren met het veelzeggende „heerlijk" bestempelt.

Tot de bijdragen, die de Gentsche rederijkerskamers leverden aan de huldebetooging, behoort ook een welcomst-dicht, dat ons in zijn geheel is bewaard.

'tIs een vers in den gewonen rederijkersvorm: dien van het refrein. Zulke een refrein of refereyn bestond uit een aantal strophen, die alle eindigden met denzelfden regel, den „stokregel". Deze stok, waaraan het refrein als een vlag opgehangen was, gaf het thema, den hoofdinhoud, aan van het geheel³⁾ en naar dien stok werd het refrein genoemd. De stok van het bedoelde refrein (dat misschien gedicht was door den bekenden schilder-dichter Lucas d'Heere⁴⁾) luidde:

„Weest willecom, Edel Prince, binnen deser steden,
Die in 'sHeeren naem comt, als een vorst van vreden",

en van deze kerngedachte was het refrein de uitwerking.

'tIs dit merkwaardige welcomstdicht, dat ik in ons Oranje-nummer onder de aandacht van onze lezers wil brengen, merkwaardig, omdat het zoo duidelijk doet uitkomen wat de feestende burgers van Gent in den Prins zagen.

In de lezing van het „Geuzenliedboek" luidt het aldus:

Hoochgeboren vroom Vorst, het is clae en waerachtich
So ons de Heer almachtich niet selve had bygestaen,
De wreede vyanden, bloetgierich, en crachtich,
Hadden haren moetwille niet ons ghedaen:
Maer Godt heeft onse cause ghenomen aen⁵⁾
Verweckende uwer Vorstelicke ghenaden,
Die noyt slants welvaren en zift afgaen⁶⁾,
Maer alijts ghevoordert⁷⁾ met werken en daden:
Daerom zijn oock lieflick uwe voetpaden,
Alle vreesdame in u teghenwoordicheydt verbliden⁸⁾:
Al zijnder eenighe die u soeken te beschaden,
Godt sal uwe ghenade ghenadlich bevrijden
Tot zijnder eere, en t'onsen trooste tallen tijden,
Ghelijck hij ghedaen tot den dage van heden,
Dies wy vrymoedich met der herten belijden:
Weest willecom Edel Prince binnen deser steden,
Die in 'sHeeren naem comt, als een Vorst van vreden.

Een vreesdame Vorst waert ghy van over veel Jaren,
Tot slants welvaren alijts constant ghebleven⁹⁾,
Die om de gerechticheyt quaemt int beswaren,
Jae, daerom uut den Lande tonrechte waert verdreven:
Doen ghy mocht in rusten ghemackelyck leven,
Gheen ghebreck hebbende van goet oft ghelt,
Hebt ghy lijf en goet voor t' Vaderlandt ghegheven,
En u met veel swaricheyts begheven int velt,
Om te wederstaen het Spaensche ghewelt,
Met verraders ghequelt van buyten en van binnen
Maer hoeseer datmen hem¹⁰⁾ teghen u heeft ghestelt,
Victorieuselijc sietmen u overwinnen,
Daer van wy Godt dancken met hert en sinnen,
En u, dat ghy soo vele voor t'Landt hebt gheleden:
Dus spreken wij, en'al die u met herten beminnen:
Weest willecom Edel Prince binnen deser steden,
Die in 'sHeeren naem comt, als een Vorst van vreden.

Inden name des Heeren, dit moet elck weten,
Sijt ghy opgheseten¹¹⁾ om te commen in t'Landt,
En u soo wel Godtsalich hebt ghequeten
Alsmen oyt van eenich Vorst gheschreven vandt,
Nietgeghenstaende al het groot wederstandt,
Dat tonrechte teghen u is opgheresen

Hebt ghy gheensins ghesocht U te wreken, want
Voor quaet hebt ghy ons goet wederom bewezen.
Daerom prijzen wy uwe vromicheit in desen,
En willen u voorts by blijven tot der doot,
Gheensins meer lijden¹²⁾ dat ghy wordt mispresen,
Want ghy betoont ons te sijne een vriend inden noot:
Wy haten de verraders met al haer exploit¹³⁾
Die noch seer vele alomme tlandt betreden,
Maer roepen tot u in oprechter liefden groot:
Weest willecom Edel Prince binnen onser steden,
Die in sHeeren naem comt, als een Vorst van vreden.

Den alderhoochsten Prince machtich en rechtveerdich
Beware u volheerlich, in zijn Godlike wegen,
Op dat ghy moecht merken hoe costelic en weerdich
Eenen schat en weldaet ghy van Godt hebt verregen,
Wanneer u schier de gantsche Weerelt was teghen,
Heeft u den Almachtighen ghenomen in behoet,
Soo dat al u vyanden, hoe groot sy waren bedeghen¹⁴⁾,
U nu moeten bidden en vallen te voet.
Dits geen menschen werck, maer God, die sulcx door
[u doet.

En regeert alle dinck nae¹⁵⁾ zijn welbehagen:
Daerom sult ghy ook met eenen cloecken moet
Gods lof vercondighen tot allen daghen,
En zijn eere op het hoochste helpen voeren draghen.
Dat zijnen grooten Naem mach worden beleden,
Ende oec aengebeden: dus wy, als voren, gewaghen
Weest thien-duyzentfou willecom in onser steden,
Die in sHeeren naem comt, als een Vorst van vreden.

Merkwaardig noemde ik dit gedicht, omdat het
zoo duidelijk doet uitkomen, wat de feestende bur-
gers in den Prins zagen.

Allereerst: hun helper; de dichter zegt het in
z'n eerste strophe: als de Prins er niet was ge-
weest, dan zouden de vijanden hen hebben over-
mocht. Dan: hun belangelooze helper; ballingschap,
verlies van geld en goed, vermoeden en ontbering
van veldtochten, tegenstand van buiten en uit
eigen kring, heeft hij voor hen overgehad. Verder:
hun vriendelijke helper; ondanks veler tegenwer-
king is hij niet haatdragend, maar vergoevensgezind,
vergevend kwaad met goed. Maar allereerst: hun
van God gezonden helper; „dits geen menschen-
werck, maer God, die sulcx door u doet”. God
heeft hem verwekt, bekwaamd, bewaard, en dat,
om door hem Zijn lof te doen verkondigen en Zijn
Naam te doen belijden.

De tijdgenooten, wier woordvoerder deze dichter
was, hebben dus de beteekenis van den Prins vol-
komen verstaan niet alleen, maar hebben hem ook
al gezien, wat hij in het licht der historie is, als
instrument in Gods hand, werkende Gods werk
in Gods kracht. C. T.

¹²⁾ E. van Meteren, Historie van de oorlogen en geschieden-
sen der Nederlanden en derzelver naburen, III, pag. 46 vlg.
¹³⁾ Dr P. J. Blok, Gesch. v. h. Nederl. Volk, dl. II, p. 140 vlg.
¹⁴⁾ vgl. Dr J. te Winkel, Ontwikkelingsgang der Nederl.
Letterk., I, pag. 205.

¹⁵⁾ vgl. Het Geuzenliedboek (naar de oude drukken uit de
nalatenschap van Dr E. T. Kuiper, uitgeg. door Dr P. Leen-
dertz Jr., twee deelen, Zutphen, W. J. Thieme & Cie, 1924 25),
deel I, no. 131, noot.

¹⁶⁾ heeft zich onze zaak ter harte genomen.

¹⁷⁾ die noot... uit het oog verloren hebt.

¹⁸⁾ bevorderd.

¹⁹⁾ allen, die den vrede begeeren, verlijden zich....

²⁰⁾ steeds op... bedacht.

²¹⁾ Zich.

²²⁾ n.l. te paard.

²³⁾ dielden.

²⁴⁾ hier: redeneeringen en contra-argumenten.

²⁵⁾ hier: hoe groot zij ook in kracht waren.

²⁶⁾ maar.

Oranje en Datheen.

De Bijbel heeft zulk een sprekende uitdrukking
om de hoofdrichting van iemands levensgang aan
te duiden: Die mensch „wandelt” op een „weg”.

Van Josia wordt gezegd, dat hij wandelde in
al den weg zijns vaders Davids. Van Baësa, dat hij
wandelde in den weg Jerobeams. In beide gevallen
is daarmee de hoofdrichting van de regeering dezer
koningen scherp getypeerd.

De weg Davids. Er mag dan in Davids leven
nog zooveel struikeling en zelfs diepe val geweest
zijn, David moge dan ook in de regeering meer-
malen ernstig gedwaald hebben (denk b.v. aan de
volkstelling), tenslotte waardeert de Heilige Geest
zijn levensgang aldus: David had gedaan wat recht
was in de oogen des Heeren en hij was niet ge-
weken van alles, wat Hij hem geboden had, al de
dagen zijns levens, dan alleen in de zaak van Uria
den Hethiet (1 Kon. 15:5). Hij had den rechten
weg bewandeld.

Zoo was er ook ondanks alle verschil in „vroom-
heid” en goede bedoeling onder de koningen van
Israël dit gemeenschappelijke, dat zij allen wan-
delden in den weg van Jerobeams eigenwillige
godsdienst in de politiek.

Bij Willem van Oranje en bij Datheen vinden
we ook dat „wandelen op een weg” in dien op-
vallenden vorm als bij David en Jerobeam.

Daarom kunnen we thans ook eenige hoofd-
stroomingen in de hedendaagsche politiek niet
scherper typeeren, dan door ze aldus aan te
duiden:

wandelen in den weg van Oranje's po-
litiek en
wandelen in den weg van Datheens
in de politiek.

Wanneer wij thans na 400 jaar den geboorte-
dag van Oranje herdenken, dan eeren wij hem als
de Hooge Overheid, die tegenover de tirannieke
Roomsche kerkelijke politiek van Filips en Gran-
velle oppositie heeft gevoerd in den Raad van
State. Wij eeren hem als den Edel- en Hooggeboren
vorst, die „lijf ende goet al t'samen” niet heeft
„verschoont” om zijn politieke roeping tegenover
Alva's geweld te vervullen. Wij eeren hem als
den Vader des volks, die ten slotte den strijd door-
zette met een handjevol visschers en boeren en met
de burgers van een klein gedeelte der Nederland-
sche steden en die met deze burgerlijke „gemeente”
een werd als een vader met zijn kinderen in een
geheel eenigen, Calvinistisch democratischen re-
geeringsvorm, die practisch het tegengestelde was
van de absolute monarchie van Filips.

Wij eeren hem ten slotte nog het meest als de
Overheid, die voor de „kerke Christi” het burger-
lijk recht van vergaderen verzekerde, tegen het
burgerlijk onrecht, dat de kerkelijke politiek van
„Rome” haar aandeed.

Door Willems arbeid kon de kerk weer een
„stil en gerust leven” leiden in burgerlijk opzicht.
Oranje heeft practisch verricht, wat de Schrift
van de Overheden zegt: dat zij zijn tot straf der
booze werken. Hij heeft de booze werken der In-
quisitie en der „monarchale” politiek van Filips
verijld. En dat heeft hem zijn gansche levens-
werk en eindelijk ook het leven zelf gekost.

Neen, Oranje voerde geen „neutrale” politiek.
Verre van dat.

Hij moge dan in zijn jeugd een „Bourgondisch
Grand-Seigneur” geweest zijn — hij moge dan
in 1568 in een dubbelzinnige positie tusschen de
Consistoriën eenzijdig en de Landvoogdes ander-
zijds een dubbele rol gespeeld hebben — hij moge
dan meermalen voor zijn politiek doel de
kerkelijke eenheid gezocht hebben door die
eenheid te zoeken bij Cassanders en Balduins
„verdraagzaamheid” — hij moge dan de Gere-
formeerde kerken met politieke bedoeling ge-
drongen hebben tot onderteekening van de Augs-
burgsche Confessie — hij moge dan misgetast
hebben in zijn politiek met Anjou doordat deze
totaal onbetrouwbaar was — hij moge dan in
het laatste zijns levens zijn populariteit voor een
deel hebben verloren door dezen misslag — dat
alles en nog veel meer doet er niets aan af, dat
de weg van Oranje daar in de historie vóór ons
ligt als een geheel eenig voorbeeld van Chris-
telijke politiek.

Wanneer Overheden de burgerlijke taak uit-
voeren, die de Schrift aan de Overheden toekent,
dan doen zij wat goed is in de oogen des Heeren,
voorzoover hun ambt betreft. De Schrift waar-
deert dit goede ook bij heidenen. Paulus beriep
zich op den keizer Nero. Daniël werkte samen met
Nebucadnezar.

Maar Christelijke politiek volbrengt deze
zelfde burgerlijke taak, om daarmee Christus te
dienen. Dien zij als Overste van de Koningen der
aarde erkent. En Christelijke politiek zal dan voor
de burgerrechten van de „Kerke Christi” desnoods
al het andere opofferen.

Tal van plaatsen uit de brieven van Oranje en
trouwens heel zijn „weg” bewijzen, hoezeer Oranje's
burgerlijke politiek, die recht zocht voor iederen
Nederlander, en die de tirannie van links en rechts
brak — hoezeer zijn politiek gedreven werd door
de bereidheid om God te dienen in zijn roeping
en om daarin de kerk van Christus te beschermen.

God heeft deze Christelijke politiek rijk gezegend.
De Nederlanden zijn eeuwen lang geweest een
toevluchtsoord voor vervolgte Christenen.

Petrus Datheens, „de principaalste Minister (pre-
dikant) der Calvinisten”, heeft een gansch anderen
weg bewandeld in de politiek.

„Er is een weg dien iemand recht schijnt, maar
het laatste van dien zijn wegen des doods” —
deze spreuk past hier wel.

Toen de Apostel Petrus in zijn groote liefde
voor zijn Heer met het zwaard sloeg, toen scheen
dat ook de rechte weg — maar het Woord des
Heeren bestraft hem — en een uur later gevoelt
Petrus zich strafbaar voor de Overheid en daarom
is hij zó schuw in het huis van den Hoogepriester,
dat hij, in z'n moete met z'n kwaad geweten tegen-
over de politie, Jezus verloochent.

Petrus Datheens was in den weg van zijn kerke-
lijk ambt zoo heerlijk begonnen. Wij eeren hem
in dat ambt als den berijmer van den Geneefschen
psalmbundel (die veel dichtert bij den zin der
Schrift staat dan onze nieuwe berijming); als den
vertaler van den Heidelbergschen Catechismus, als
den bewerker van de Liturgie der Gereformeerde
kerken, als den voorzitter van de synodes, als den
varig prediker — in één woord: als den „princi-
paalsten Minister der Calvinisten”, zooals een Over-
heids-stuk van 1566 hem noemt.

Maar als hij dan op een kerkvergadering — dus
in het ambt — een politiek voorstel doet om voor
3600.000 goudgulden van den Koning t'recht van
vergaderen voor de kerk te kopen, als hij dan een
synode presideert, waar men t'plan der Consisto-
riën (kerkeraden) bespreekt om met dat geld een ge-
wapend verzet tegen Filips te beginnen, als hij
dan in deze kerkelijke positie met Oranje onder-

handelt en den Prins het bevel over het leger der
Consistoriën opdragen wil — dan bevangt ons de
vrees, dat Oranje zich aan deze politiek zou geven,
die door de Schrift geoordeeld is. Zij die — als
Petrus — met het zwaard slaan, zullen door het
zwaard omkomen.

Het leger der Consistoriën is bij Oosterweel
vernield.

Oranje liep gevaar. Maar de kerkelijke verdeeld-
heid tusschen Lutherschen en Gereformeerden
hield hem terug. Zijn politiek eischte samengaan
van allen (zelfs van de Roomschen), die tegen de
tirannieke Roomsche kerkelijke politiek waren. De
Prins maakte nu de fout om deze politieke
eenheid te willen bevestigen door een kerke-
lijke eenheid bij de Augsburgsche Confessie te
eischen.

Hier was Datheens in zijn recht, die fel tegen
deze kerkelijke beginselverzwakking opkwam.

In 1572 vielen meer dan 70 steden den Prins
toe. De geheele regeering in Holland liep in de
war. Vele Roomsche overheidspersonen waren ge-
vlucht — anderen bleven, doch waren niet te
vertrouwen — de kerken moesten in vele plaatsen
overgaan aan de Gereformeerden.

Toen benoemde Oranje Datheen tot zijn „Raad
en Kommissaris” om in naam van den Prins
allerwege de kerkelijke en politieke zaken te
regelen.

Datheen heeft zich van deze taak ijverig ge-
kweten.

Hij stond gedurig in briefwisseling met den Prins
en met zijn broers Jan en Lodewijk en hij genoot
zeer veel vertrouwen bij hen.

De Christelijke burgerlijke politiek van Oranje
vond in 1576 plotseling een groote uitbreiding van
arbeidsveld.

Niet maar enkele strooken van Holland en Zee-
land, maar al de 17 Gewesten luisterden bij de
Pacificatie van Gent naar den Prins. Oranje zat
weer in de Statenvergadering te Brussel en voerde
vandaar uit zijn oppositie tegen de Spaansche kerk-
politiek. Meteen was bedongen, dat in de Zuidelijke
gewesten de overwegend Roomsche bevolking
openbare Roomsche godsdienstoefening mocht
houden — en in Holland en Zeeland mochten zij
besloten samenkomsten houden.

Hier was Christelijke burgerlijke politiek. Bur-
gerrecht voor vergaderen, zoowel voor de
ware Christ-geloovigen als voor de andere goede
burgers.

Maar hier kwam nu de groote afwijking tusschen
den weg van Oranje en den weg van Datheen, tus-
schen de Christelijke burgerlijke politiek van Oranje
en de Gereformeerde kerkelijke politiek van
Datheen.

Onder aanvoering van Datheen werd in Gent
telkens weer de godsdienstvrede voor de Room-
schen, die door den Prins bezworen was, ver-
broken. Kerken en kloosters geplunderd door brood-
dranken „Gereformeerde politieke” soldaten. Als
Vader Willem dan in Gent komt, is Datheens met
zijn slecht geweten tegenover de Overheid tel-
kens „op reis”. Wordt hij geroepen ter verant-
woording, dan heeft hij allerlei uitvluchten. En als
de Prins weg is, komt Datheens terug. En dan
heet het van den preekstoel, dat Oranje „een man
is, die de Religie zoo licht verandert als een om-
hangsel van een kleed”, en dat hij van staet en
niet zynen afgodt maekt”... enz.

Hier is de klassieke klacht van de ijveraars
voor kerkelijke politiek tegen degenen, die alleen
maar de Schrift willen gehoorzamen, die de Over-
heid burgerlijke politiek beveelt en den Christenen
beveelt om ook in die burgerlijke politiek den
Heere Christus te dienen naar Zijn Woord. De
mensen van de kerkelijke politiek vinden deze
eenvoudige burgerlijke taak ook tegenover de
kerk maar „wereldsch” (Doopers) of maar „neu-
traal” (Humanisten).

De menschen, die wandelen in den weg van
Datheen, vermoeden niet welk een vuur van ijver
voor den Heere Christus daar kan branden in het
hart van den Christen-Overheidspersoon bij die
eenvoudige burgerlijke taak der Overheid —
en zij beseffen niet hoe zulke politiek de burger-
rechten der kerke Christi beschermt en hoe hun
politiek de kerk bedreigt, omdat zij onder het
cordeel van Jezus' woord tot Petrus ligt.

Waar Datheen heeft geijverd voor de „ware Ge-
reformeerde Religie” en waar hij met de politie
de „valsche Godsdienst” heeft „uitgerooid”, daar
is de kerk verwoest — het laatste van den weg
van Datheen, dat waren wegen des doods voor
de kerk. Ook voor hem zelf. Als vergeten ambte-
loos burger stierf hij in Elbing (Oost-Pruisen).

Men noemt Prins Willem vaak „gematigd” tegen-
over den ijveraar Datheen en tegenover de Room-
schen, die de Roomsche kerkelijke politiek (even-
zeer de weg van Datheens!) dreven. Maar is de
Prins gematigd geweest in arbeid en moete, in
waken en bidden, in worstelen en lijden, in liefde

en zorge

de burg

Neen,

politiek,

rechten

niet als

geest —

dat den

tegenove

nauwelij

Er is

van Ora

En een

verkoren

„laatste

En

„noutraa

„ijver”

Maar t-

het oore

Overheid

rijk, dat

Bigghe

Enkele z

Le na

zinnepre

ling, eer

nige uitl

Remb

bare beg

licht en

greep w

bij uitw

Maar

der dan

vraagt t

het taal

t's l

de wijze

lijk noo

Juist

deze pr

tische d

de gebo

geen m

de gees

flet en

volksgee

Ik wij

Het w

waarvan

het was

Er wa

die moe

de figu

dat het

sterkt, v

Naast

nadert

noemt,

court, d

een fei

voorstel

Een

hieronde

voor, n

doeling

Verbond

De in

bond a

zak en

den; he

hadden

laimont

„Naye

que de

het zijn

delaars'

schrift

fidèle

We v

die we

De be

de linte

quillis i

baren”.

In i

In a